

Ljubav

John Zerzan

2008.

Vrtoglavica tehnološkog moderniteta izaziva sve jače osećanje ništavila. To svakako primećujemo u direktnom osećajnom iskustvu, ne samo na planu misli. Frederik Džejmson je još 1984. pisao o „iščezavanju afektivnog“ iz ambijenta postmodernog društva, o emocionalnom sužavanju ili povlačenju. Opšte istanjivanje i zaravnjivanje zahvatao ceo teren ljudskosti.

Naše afektivno stanje čini samo tkivo i građu naših života. Nema ničeg što bismo mogli doživeti neposrednije od naših osećanja. To je nešto konstitutivno, ono što nam daje „osećaj“ sveta, što nas istinski povezuje sa stvarnošću. Osećanja su kulturne činjenice, u mnogo većoj meri nego ideje.

U tom duhu Lisjen Fevr je predlagao rad na istoriji senzibiliteta (1938, 1941), a Ana Vinsent-Bifo napisala *Istoriju suza* (1986). Zar naše strasti ne čine samo jezgro našeg postojanja?

Svaka kultura je razvijala posebnu emocionalnu klimu; svaka politička borba je u isti mah i afektivna. To, naravno, važi i za borbu protiv stampeda civilizacije. Stvari prvo osećamo, pre nego što ih shvatimo ili u njih poverujemo; tako doživljavamo i hegemoniju i njena zlodela. Čak je i Adam Smit, u svojoj prvoj knjizi, *Teorija moralnog osećanja* (The Theory of Moral Sentiment, 1759), u osećanjima video nit od koje se ispređa celokupno društveno tkivo. Sve to zaista nisu neka izuzetna otkrića; ipak, suviše često se ponašamo kao da oblast afektivnog nema nikakav stvarni značaj.

Ono što nazivamo razumom i razmišljanjem samo su nešto prefinjeniji izrazi naših strasti. Antonio Damasio tvrdi da „svest počinje kao osećanje; veoma posebno osećanje, svakako, ali opet pravo osećanje“. (1999, str. 312) Njegova knjiga napada razdvajanje na duh i telo, koje je od suštinskog značaja za život u masovnom društvu.

Izloženi smo tolikim debilizujućim razdvajanjima: ljudi od prirode, rada od igre, da navedem samo neka. Sve više se udaljavamo od fizičkih senzacija, od direktnog iskustva. Osećanja su utelovljena; ali, šta se dešava s kontekstom utelovljenja? Izolacija je sve veća, a društvene sponne sve slabije. Prijatelji se zamenjuju za one „mrežne“, dok procenat jednočlanih domaćinstava u svim razvijenim zemljama stalno raste. Gde je uopšte dom? Prema Bodrijaru, subjekt iščezava, a društvo više ne postoji.

Sve to dobro osećamo, uprkos tome što dominantna kultura, lišena svake dubine, nastoji da naše emocionalno jezgro svede na površinu i tako ga izobličiti po sopstvenoj slici, kao što upozorava Džejmson. To jezgro je sama naša utelovljenost, možda najjače uporište otpora. Kada ono ne bi postojalo, gorke li ironije, ne bismo se osećali toliko bolesno. Ne bismo bili tako živo svesni prepuklog srca ove moderne praznine. Ne bismo toliko strepeli i patili.

Zbornik *Afektivni preokret* (2007) već u naslovu održava aktuelnu svest o središnjem kulturnom značaju emocija. Ipak, uvod komunista Majkla Harta (koautora *Imperije*), služi više kao primer dominantne paradigme nego kao korisna korekcija. Njegova levičarska posvećenost industrijskom Progresu ključni je aspekt masakra koji se sprovodi nad unutrašnjom prirodom. To može biti samo problem, nikako rešenje.

Naša tela nose u sebi neprekidnu istoriju ljubavi i patnje; ona su neposredni svedoci svega što nas pokreće. Ljubav, kako je govorio Kjerkegor, daje sav značaj životu koji poznajemo. Volimo i brinemo pre nego što naučimo da bilo šta izrazimo rečima. Kao što kaže Martin Amis, „Ljubav se dokazala kao naš jedini trajni aspekt, dok se svet okreće naglavačke, a ekran zamračuje“. (*The Times*, 06. 11. 2006)

Ali neuspeh ljubavi u savremenom društvu je tako očigledan i bolan; o tome, na primer, govore i romani Mišela Ulebeka. Anarhistički pisac Tom Robins insistira: „Postoji samo jedno ozbiljno pitanje; ono glasi: ko zna kako naterati ljubav da ostane?“ Možemo se slobodno složiti s rečima

iz starozavetnog *Propovednika*, da je „pravi prijatelj melem života“ (6:16). Ali, gde su prijatelji? Opadanje prijateljskih veza u SAD poslednjih decenija dobro je dokumentovano (na primer, McPherson, Smith Lovin i Brashers, *Društvena izolacija u Americi*, American Sociological Review, jun 2006).

Upravo tu radikalna teorija doživljavala neuspeh ili se čak i ne oglašava. Zašto je u središtu pažnje „žudnja“ (ili „zavođenje“, kako to u još otuđenijem obliku izražava Bodrijar), a ne ljubav? Bel huks kaže: „Kada sa svojim vršnjacima pričam o ljubavi, svi kao da se odseku od straha“. (*Sve o ljubavi*, str. xix) Ipak, potreba za ljubavlju i dalje opstaje u ovoj duhovnoj pustinji, u ovoj kulturi sve zatvorenijoj za ljubav.

Suprotnost ljubavi, naravno, nije mržnja, nego ravnodušnost, taj zaštitni znak postmodernog cinizma i pomodarstva. Sve do sada, svi su se klanjali životu podređenom proizvodnji i isušujućim vetrovima tehno-kulture. Ali, treba ponovo zaroniti do najvećih dubina naših odnosa, uprkos vladajućem plićaku, u kojem je sve deluje tako nestalno i na raspolaganju. Ono do čega treba doći je ljubav neostvarenog potencijala našeg afektivnog, aktuelnog bića, kako u sebi, tako i u drugima.

Naravno, na tom putu čekaju nas mnogi ćorsokaci i klopke. Na primer, seksističke predrasude koje tako često romantičnu ljubav sateruju u granice patrijahalne, muški definisane kulture. Ili suviše izražena sklonost religiozne ljubavi da osporava svet, njena težnja da se odrekne autentične individualnosti u korist pogubnog poistovećivanja, koje pre negira nego što prihvata drugost.

Ako je osećanje oblik ponašanja, ljubav je svakako oblik delovanja i temeljni mentalni proces. Ona je od ključnog značaja za naš emocionalni razvoj; od nje dobijamo snagu potrebnu za širu komunikaciju sa svetom. Ljubav oslobađa i daje smisao; ona naglašava velikodušnost i darivanje; poklon kao suprotnost neumoljivoj sadašnjici, kao znak pravog života.

Lis Irigaraj odlično primećuje: „Poklon nema cilj. Nema *zašto*. Nema nameru. Dar je dat. Pre bilo kakve podele na darodavca i darivanog. Pre pojave odvojenih identiteta davaoca i primaoca. Čak i pre samog poklona“ (*Elementarne strasti*, 1982).

Govoriti o onome što se može dati može biti i podsetnik na ono što nam je oduzeto. Pedesetih godina prošlog veka, Lorens van der Post je bio u kontaktu s ljudima koji su sav svoj posed nosili u jednoj ruci. Pisao je o „predivnom smehu Bušmana, koji dolazi pravo iz stomaka, kakav nikada nećete čuti među civilizovanim ljudima“. (*Izgubljeni svet Kalaharija*, str. 244) Kakav podvig, izbrisati tu jednostavnu, a opet tako duboku radost življenja. Frojđov psihoanalitički cilj bio je da neurotičnu bedu promeni u „normalno“ nezadovoljstvo: Lakanov da analitičare nauči kako da budu ojađeni kao i svi ostali.

Zapanjuje koliko se malo pojmovi kao što su patnja, strepnja i tuga spominju u psihološkoj literaturi (videti, Ronald Miler, *Suočavanje s ljudskom patnjom*, 2004). To se smatra nebitnim s teoretskog stanovišta, za niz pukih simptoma, koji se mogu klasifikovati i pomoću „manje emocionalnih“ deskripcija. Simon Veil je išla u fabrike da bi bolje shvatila patnju. Fabrike su i dalje tu, ali patnja je danas, u ovom izmeštenom, sintetičkom društvu, svakako postala opštija. Ilej Skeri je u mučenju videla „minijaturni izraz sveta ili civilizacije“. (*Telo u mukama*, 1985, str. 38) Posttraumatski stres, koji je prvobitno bio opisivan kao posledica iskustva borbe, sada se široko primenjuje kao dijagnoza; samo još jedan komentar o stanju društva koje nas svakodnevno izlaže sve jačim udarcima, zapravo mučenju. Čelis Glendining ispravno primećuje: lična trauma često održava traumu same civilizacije. (1994)

Tvrđnja da su metalne i emocionalne bolesti glavni zdravstveni problem nacije, postale su opšte mesto. Kao što primećuje Melinda Dejvis, „Strepnja je u isto vreme crna kuga i običan nazeb

naših dana“. (*Nova kultura želje*, 2002, str. 66) Bilo bi korisno i kada bi se političko izražavalo u terminima zdravlja; na primer, da li je društveni život zdrav ili nezdrav? Zar to, na kraju krajeva, nije jedino bitno?

Ukupna slika je, naravno, dobro poznata. Strepnja i stres podrivaju naš imuni sistem; skoro 50% osoba koje pate od strepnje, pate i od težeg oblika depresije. Silovito širenje strepnje podudara se s porastom slučajeva depresije u svim industrijalizovanim zemljama (videti Pettit and Joiner, *Hronična depresija*, 2006). Zanimljivo je da Robert Solomon u depresiji vidi „način da se izmigoljimo stisku uvreženih vrednosti našeg sveta“. (*Strasti*, 1993, str. 62–63) U sličnom duhu, pesnik V. S. Merwin je pisao: „Opet, ta ista tuga je odličan vodič kroz ovaj svet. Možda čak i najpouzdaniji vodič. Sve dok su nam vodiči potrebni.“ (*Disati na svoj način*, 2001, str. 192)

Početak maja 2008, objavljeno je nekoliko izveštaja koji govore o visokom stepenu hronične psihičke patnje: pogođeno je skoro 30% populacije SAD. Tu samo treba dodati i sve ostalo: od sve brojnijih slučajeva nasumične, mahnite pucnjave, do gojaznosti koja izaziva dijabetes i srčane smetnje čak i kod dece; lekove za modifikaciju ponašanja, kojima se deca kljukaju još od najranije dobi; naglo širenje astme, autizma i alergija; roditelje koji ubijaju svoju decu; milione navučene na vijagru; desetine miliona ovisnih o farmaceutskim preparatima za spavanje, itd. Opšte stanje je izrazito patološko i zastrašujuće.

Zato ne treba da nas čudi to što se priručnici za samopomoć prodaju na tone, kao ni grozničava preokupacija psihološkom stabilnošću i beskrajna revija prikaza emocionalne patnje na televiziji i Internetu. Pogledajte samo nazive, prilično tupave, četiri najprodavanija časopisa: *Life*, *People*, *Us* i *Self*. Stalno sužavanje perspektive, u ionako individualističkom društvu, više je nego očigledno.

U knjizi *Narcistička kultura* (1979), Kristofer Laš je govorio o „osećanju unutrašnje ispraznosti i neizmernog, potisnutog gneva“ u Americi. U svojoj knjizi iz 2008, *Kratka istorija strepnje*, Patriša Pirson je zaključila da smo danas dospeli u „stanje mnogo hladnije od narcizma“.

Uvek prilagodljivi postmodernistički senzibilitet objavljuje kraj samog jezgra bića, u korist mnoštva stalno promenljivih uloga koje možemo igrati. Kako društvene veze sve više blede, da li je od tog jezgra uopšte nešto ostalo? Tako rastreseni, u okruženju u kojem se ljudski dodir, baš kao i onaj s prirodom, tako sistematski proteruje, plašimo da ostanemo sami sa sobom. Taj razređeni i poremećeni način života potiskuje sećanje na patnju i žudnju za nežnošću.

Šta je Progres ili Modernitet? „To je talog od opasnih i potencijalno smrtonosnih hemikalija u vašem masnom tkivu. To je kada po lepom danu sedite u kući i uključujete televizor ili kompjuter. To je šoping kao terapija za depresiju. To je osećaj da nešto nedostaje“ (Kevin Taker, *Šta je totalitet?*, 2003). Možda će nekome zvučati neobično da je čak i Dekart, pravi začetnik modernog otuđenja, u čuđenju video prvu od šest prvobitnih strasti (*Strasti duše*, 1649). Šta se dogodilo s našom sposobnošću za istinsku očaranost u društvu lišenom čari?

Što se mene tiče, još uvek me očarava istrajna pesma zrikavaca, njihovi glasovi koji pucaju od života, dok se leto na pacifičkom severozapadu polako gasi. Uživam svaki put kada vidim divlje guske kako visoko u nebu lete ka jugu, a njihovo gakanje me podseća na meki lavež pasa iz okoline. Nema svesti odvojene od doživljenog objekta. Šta se dešava kada doživljavamo samo mase, robe, slike?

Kao što kaže Džejmson, s potiskivanjem afektivnog bleđi i sve ostalo što još uvek odiše životom. Da li zaista možemo živeti tim besmislenim, tehniciziranim, posrednim životom, tako temeljno ispražnjenim od čuda? Ono što je živo i neposredno ne postoji na ekranu. Ako svaka kultura stvara posebnu emocionalnu i duhovnu klimu, onda je ova naša sigurno najsiromašnija i najbeživotnija. I šta se pomalja na horizontu, ako ne još gora perspektiva?

Znamo u kom pravcu treba tragati za ozdravljenjem. Frojd je pisao Vilhelmu Flisu: „Sreća je odloženo ostvarenje praistorijske želje. Zato bogatstvo donosi tako malo zadovoljstva: novac nije infantilna želja“ (16. januar 1898). Jednostavnost sadrži sve i u njoj je sve neposredno prisutno. Alber Kami (Albert Camus) je dobro izrazio to osećanje: „Odrastao sam pored mora i siromaštvo mi je delovalo tako raskošno; onda sam ostao bez mora i otkrio da je raskoš sumorna, a siromaštvo nepodnošljivo“ (1954).

Bibliografija

- Jean Baudrillard, *Seduction*, 1979; Palgrave Macmillan, 1990.
- Anne Vincent-Buffault, *Histoire des larmes, XVIIIe-XIXe siècles*, (Rivages, 1986); *The History of Tears: Sensibility and Sentimentality in France* (Vhps Distribution; Macmillan; St. Martin's Press, 1991)
- Albert Camus, *Lyrical and Critical Essays*, str. 172, Vintage Books, 1970.
- Patricia Ticineto Clough (ed., with Jean Halley), *The Affective Turn: Theorizing The Social*, Durham: Duke University Press, 2007.
- António Rosa Damásio, *The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness*, Heinemann: London, 1999; Harvest Books, 2000; *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*, Putnam Publishing, 1994.
- Melinda Davis, *The New Culture of Desire: The Pleasure Imperative Transforming Your Business and Your Life*, Free Press, 2002; ili *The New Culture of Desire: 5 Radical New Strategies That Will Change Your Business and Your Life*, Simon & Schuster Adult Publishing Group, 2002.
- Lucien Paul Victor Febvre (1878-1956), *A New Kind of History: From the Writings of Lucien Febvre* (Routledge and Kegan Paul, 1973)
- Chellis Glendinning, *My Name Is Chellis and I'm in Recovery from Western Civilization*, Shambhala Publications, Inc., 1994.
- bell hooks (Gloria Jean Watkins), *All About Love*, Harper Paperbacks, 2001.
- Luce Irigaray, *Passions élémentaires*, 1982; *Elemental Passions*, Eng. trans. 1992.
- Frederic Jameson, *Postmodernism or, The Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, 1991; naslovni esej je prvi put objavljen u *New Left Review*, no. 146 (July-August 1984): 59-92.; Frederic Jameson, *Postmodernizam ili kulturna logika kasnog kapitalizma*, iz *Moderna i post-moderna* (temat), Zagreb, *Kulturni radnik* br. 3, 1985: 34-91; Jameson, F. (1988) *Postmodernizam ili kulturna logika kasnog kapitalizma*, u: Linhardt J. (ed.) *Postmoderna: nova epoha ili zabluda*, Zagreb: Naprijed, prevod Srđan Dvornik.
- Christopher Lash, *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*, New York: Norton, 1979; *Narcistička kultura*, Naprijed, Zagreb, 1998; prevod: Pusić, Vesna.
- W. S. Merwin, in *Breathing On Your Own*, edited by Richard Kehl, Laughing Elephant, 2001.
- Patricia Pearson, *A Brief History of Anxiety... Yours and Mine*, str. 127; Bloomsbury, 2008.
- Pettit, J. W., & Joiner, T.E., Jr., *Chronic Depression: Interpersonal sources, therapeutic solutions*, American Psychological Association, 2006.
- Laurens van der Post, *Lost World of Kalahari*, 1958.
- Tom Robbins, *Still Life with Woodpecker* (Bantam Books, 1980); "There is only one serious question. And that question is: 'Who knows how to make love stay?'"
- Social isolation in America: Changes in Core Discussion Networks over Two Decades*, Miller McPherson, Lynn Smith-Lovin, and Matthew E. Brashears, *American Sociological Review*, Volume 71, Number 3, June 2006.
- Elaine Scarry, *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*, Oxford University Press, 1985.
- Robert C. Solomon, *The Passions: Emotions and the Meaning of Life*, Hackett Publishing Company, 1993.
- Kevin Tucker, *What Is Totality?*, *Species Traitor* #1, 2003.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

John Zerzan
Ljubav
2008.

John Zerzan, *Love*, 2008. *Future Primitive Revisited*, Feral House 2012.
Prevod: Aleksa Golijanin, 2008. <http://anarhija-blok45.net>

anarhisticka-biblioteka.net